

Het handschrift uit het Turnhoutse Begijnhofmuseum bevat naast muziek ook enkele miniaturen. © Tram 41

Hoe de begijnen zongen

Zestiende-eeuwse processionale uit Turnhouts begijnhof veroverde plaatsje op Topstukkenlijst

- ▶ Bevat gezangen voor tijdens processies
- ▶ Uniek getuigenis van muziekcultuur Vlaamse begijnhoven

Erik DE SMET

Vlaanderen is trots op zijn erfgoed. Om unieke stukken te beschermen en te behouden voor de toekomst, stelde de Vlaamse overheid een Topstukkenlijst samen. Daarop prijken intussen 320 collectiestukken, allemaal 'zwaargewichten' die beantwoorden aan strenge criteria: zeldzaam én onmisbaar.

Op de lijst treffen we alom bekende werken aan zoals de altaarstukken van Rubens, het beste uit onze musea, maar ook enkele handschriften. Zo overtuigde een zestiende-eeuwse processionale uit het Begijnhofmuseum van Turnhout de commissie.

Marcel Gielis, kerkhistoricus aan de universiteit van Tilburg: „Een processionale is een liturgisch boek dat gebruikt werd tijdens de processies. Twee keer jaarlijks trok een processie door het Turnhoutse begijnhof, en dat gebeurt nog steeds op de tweede zondag van september. En die tweede dan? Wij kwamen te weten dat er geregeld een processie plaatsvond in het kerkgebouw zelf. De begeleidende gezangen staan in dit boek.”

Professor Gielis tot slot: „Dit handschrift is van historisch belang, omdat het ons informatie verschaft over de muziekcultuur van de begijnen. Begijnhoven zijn werelderfgoed en een uniek fenomeen van de Nederlanden. De gezangen zijn ontleend aan de metten, onderdeel van het getijdengebed, maar er staat ook muziek in voor Goede Vrijdag. Logisch, want ook op die dag ging er een processie uit, waarbij het kruis werd vereerd. Waarschijnlijk berustte de uitvoeringspraktijk wel op mondelinge overlevering.”

Een voorproefje van hoe de gezangen uit dit topstuk konken is te vinden op de site www.leerhuislelie.be.

God midden in het leven

Het dagelijkse leven kleurrijk gecombineerd met de christelijke symboliek kenmerken de kapel Maria Hulp der Christenen

- ▶ Kapel van Matisse in Provence lichtend voorbeeld voor pastoor
- ▶ Raveel inspireert met zijn totaalkunstwerk op zijn beurt dichters
- ▶ Hoop voor de toekomst doorstraalt alles

Toon OSAER

Wil je de kapel van Raveel in Machelen-aan-de-Leie vinden, dan kijk je best goed uit de doppen. Ze ligt immers verscholen in de Posthoornstraat achter wat ogenschijnlijk de gevel van een huis in de rij is.

Het verhaal begint in de jaren 1970. De plaatselijke onderpastoor vraagt de eigenaars van een balzaal achter een dorpscafé of hij hun zaal mag gebruiken voor weekendmissen. Al snel voldoet de geïmproviseerde kapel niet meer. Ze wordt gesloopt en maakt in 1989 plaats voor een moderne zaalkerk, gewoon tussen de woonhuizen. Voor de inrichting trekt pastoor Desmaele naar de plaatselijke kunstschilder Roger Raveel, toen al een gevestigde waarde in de kunstwereld.

Na talrijke gesprekken weet de priester de meester over de streep te krijgen. Hij wil het project wel op zijn manier realiseren. Als thema kiest hij *De religie van het leven*. Raveel wil dat zowel gelovigen als ongelovigen er iets zouden aan hebben. De schilder noemt het

Taferelen uit het leven gegrepen in combinatie met uitgesproken christelijke symboliek. Ziedaar hét kenmerk van Roger Raveels kapel in Machelen-aan-de-Leie. © Peter Claeys

werk „een zoeken naar de waarheid”. In het boek dat Carlos Alleene aan de kapel wijdde, getuigt hij: „De artistieke invulling van de kapel is niet altijd rimpelloos verlopen.”

Logisch, en toch wordt uit de talrijke discussies en gesprekken een totaalkunstwerk geboren dat weinig bezoekers en kerkgangers onberoerd laat. Raveel decoreerde de kapel niet met kunstwerken. Hij zorgde voor de volledige aankleding met monumentale muurschilderingen waarin in zijn eigen typische stijl de ramen zijn geïntegreerd als een wit vierkant,

maar evengoed de nooduitgang. Ook de glasramen, het altaar en het erg bijzondere tabernakel

Uit discussies en gesprekken wordt een totaalkunstwerk geboren dat weinig bezoekers en kerkgangers onberoerd laat

zijn van zijn hand, net zoals een aantal liturgische gewaden. In de kapel integreert hij taferelen die uit het leven gegrepen zouden

kunnen zijn met uitgesproken christelijke symboliek zoals het Lam en de gekruisigde Christus.

In zijn boek laat Alleene ons dieper binnentreden in dit totaalkunstwerk en confronteert het met poëzie van hedendaagse dichters. De bijgevoegde DVD laat kunstenaars en werk audiovisueel tot leven komen.

Carlos Alleene, Roger Raveel, *de Religie van het Leven. Een kapel in Machelen-aan-de Leie*, Uitgeverij Schaubroeck, Nazareth, 2009, 124 blz., 50 euro, ISBN 978 90 81412 30 8.

‘Het zijn spiegels van een familie’

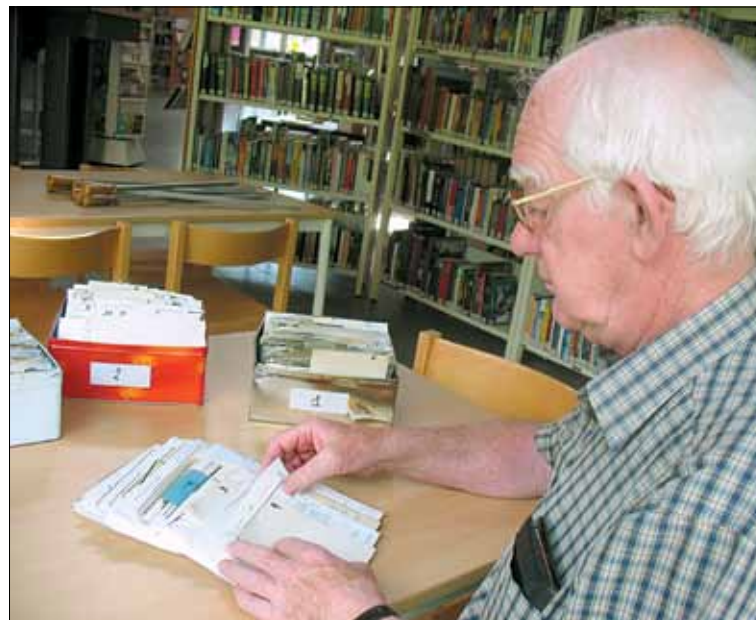
Erfgoedcel Kapelle-op-den-Bos digitaliseerde al 9.000 doodsprentjes en -brieven

Jozefien VAN HUFFEL

Op zolders en in kelders huizen ze, in koekendozen en vergeten in missaals: doodsprentjes en doodsbriefjes, een leven lang verzameld. Aangetroffen door dochter of kleinzoon, verwijzen ze uiteindelijk enkel nog naar verdriet dat met de jaren verloren ging.

„Wordt na een overlijden een huis geruimd, belanden ze vaak bij het afval”, zegt Frans Beukelaers, vrijwilliger bij de Erfgoedcel van Kapelle-op-den-Bos, die na haar oprichting in 2005 als eerste activiteit aan een verzameling doodsberichten begon. „Het is dan ook een beetje te delicaat om te gaan vragen of vader of oma soms geen doodsprentjes had.” De vereniging riep op om vooral niets weg te gooien, en kreeg uit alle hoeken prentjes ter beschikking. Ze ontving volle zakken van particulieren, maar kreeg net zo goed inzage in het archief van de plaatselijke zuster gemeenschap.

Op de website staat intussen een archief met zo’n zevenduizend doodsprentjes en tweeduizend brieven van mensen met een band met een van de drie deelgemeenten Kapelle, Ramsdonk en

De eigen koekendozen van de erfgoedcel. Frans Beukelaers: ‘Wat we nu nog krijgen, hebben we vaak al.’ © Jozefien Van Huffel

Nieuwenrode. Aan de hand van een naam of geboortejaar kun je personen opzoeken en een afbeelding van een gevonden prentje of brief aanvragen.

„We noteren wekelijks drie à vier aanvragen”, zegt Beukelaers.

„Sommigen vragen wel verdacht veel prentjes aan. Die gebruiken de kopieën om prentjes na te maken en te verkopen. Nu zetten we er op dat ze van ons komen.”

Zelf verzamelt de erfgoedcel niet om te verzamelen. Beuke-

laers: „We bezitten niet eens alles wat in ons digitaal archief zit. Van sommige families mogen we de verzameling inzien, inscannen en terugbrengen. Wij verzamelen de prentjes voor de mensen van nu en later, wanneer ze iets willen weten over hun familie.”

Met negen thuis

„Een doodsbericht is een spiegel van de familie, want je vindt er de namen op terug van kinderen, broers en zussen, en van de families van de ouders”, legt Beukelaers uit. „Ik zag de doodsbrief van mijn grootvader, en leerde dat ze thuis met negen waren. Daar had ik voordien geen idee van. Doodsberichten leveren zo informatie voor een stamboom en kunnen dienen als illustratie.”

Prentjes en brieven uit Kapelle en haar deelgemeenten zijn nog steeds welkom bij de erfgoedcel. „Als we er nu binnenkrijgen, hebben we ze wel vaak al. Een verzamelaar kreeg onlangs ook onze cd-rom, en gaat aanvullen wat we nog niet hebben.”

Meer info via 015 71 02 53 of erfgoedcel.kapelle-op-den-bos.be.